

PO BOŽIĆU - IME ISUSOVO (2. SIJEČNJA) U MAĐARSKIH HRVATA

UPON CHRISTMAS - NAME OF JESUS (2 JANUARY) IN CROATS LIVING IN HUNGARY

Duro Franković
Pečuh, Mađarska
gyorgy.frankovics@gmail.com

Primljeno / Received: 11. 8. 2009.
Prihvaćeno / Accepted: 4. 11. 2009.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad
Review
UDK/UDC 504.6/387(497.5)

SAŽETAK

IME ISUSOVO je prema dugoj liturgijskoj tradiciji nedjelja između Nove godine i Bogojavljanja. Katolički Hrvati u Mađarskoj sa Mađarima zajedno, isto kao i Hrvati u Hrvatskoj, prigodom susretanja jedan drugog rado pozdravljaju sa Hvaljen Isus! Uvijek hvaljen, odnosno s raznim dijalektalnim varijantama ove arhaične formule, koja je proširena u katolika Srednje-Europe, ali u zapadnim i u južnim zemljama nije. S imenom Isusovim se hrvatski živalj u Mađarskoj služi od starih vremena, u svim prigodama, kada se zatraži njegova pomoć. Naime, ne počinje se dan bez upute poziva k Njemu, neide se na spavanje, poglavito djeca kazuju molitvice, ne sjeda se za stol i blaguje, dok mu se ne obrate, ne reže se kruh, ne jede se prvo voće i povrće bez spomena njegova svetog imena, ne održavaju se čak ni razni obredi: krštenje, svatovi ili sprovod, da se ne bi spomenulo ime Isusa Krista i da se ne zatraži od njega blagoslov i pomoć, što dovodi do sreće. Veliki broj hrvatskih pučkih molitvica čuva razne slojeve iz starine, iz skupne nam bogate kršćanske tradicije. No, čak i u pučkom liječenju traži se Isusova pomoć.

Ključne riječi: - ime - Isus Krist - molitvice - obred - blagoslov - kruh - kršćanska tradicija - početak posla - zahvala - pomoć - pučka medicina - bajanja

Key words: - name - Jesus Christ - little prayers - ceremony - blessing - bread - Christian tradition - commence of work - gratitude - help - folk medicine - incantation

Blagdan IME ISUSOVO (JEZUŠEVO) prema liturgijskoj tradiciji slavi se prve nedjelje između Nove godine i Vodokršća (6. siječnja).

Bog je objavio svoje ime da mu se ljudi klanjaju pod tim pravim, jedino autentičnim imenom. Ime - to je Bog sam. Bog se toliko poistovjećuje sa svojim imenom da govoreći o njemu govori o samom sebi. To je ono Ime koje se ljubi, hvali, sveti. Ime strašno, ime vječno. Ono upravo *za veliko ime svoje*, radi imena svojega djeluje u prilog Izraela, a to znači: radi svoje slave, zato da bude priznavan velikim i svetim.

Isus očitujući sebe kao Sina, on objavljuje da je »Otac«, ime koje najdublje izražava biće »Boga«. Taj Otac čiji je Sin Isus proteže svoje očinstvo i na sve one koji vjeruju u njegova Sina.

Isus moli Oca da proslavi svoje ime i poziva učenike neka ga mole da to ime sveti: Bog će to i činiti očitujući svoju slavu i svoju moć.

Pozivajući se na Isusovo ime učenici ozdravljaju bolesne, tjeraju zle duhove, čine svakovrsna čudesa.

Uskrisivši Isusa i posjevši ga sebi zdesna, Bog mu je dao ime iznad svakog imena: novo ime, koje je isto što i Božje ime.

Kršćanska vjera znači »vjerovati da je Bog uskrisnio Isusa od mrtvih«, priznati svojim ustima Isusa »Gospodina«, »zazivati ime Gospodnje«. Ova tri izraza u stvari znače jedno te isto. Prvi kršćani rado sebe nazivaju onima »koji zazivlju ime Gospodnje«. Tim dajući tako do znanja da Isusa priznaju Gospodinom.

Kršćanski je život sav prožet vjerom: kršćani se sabiru u Isusovo ime, primaju one koji dolaze u njegovo ime, čuvajući se ipak zavodnika. Zahvaljuju Bogu u ime našega Gospodina Isusa Krista.¹

U ime Oca, Sina, Duha Svetoga počinje svakodnevna molitva Očenaš. U molitvi se kršćani obraćaju Ocu u ime njegova Sina.

Simbolizam i upotreba Božjeg imena konstantna su u svim teističkim religijama.²

MOLITVICE ISUSU

Hrvati u Pomurju pjevaju pjesme o Slatkom imenu Isusovom.

Slatko ime Ježuševo

Slatko ime Ježuševo	I se kral'i i carevi
Slašega na svetu ni.	Ime ovo zovejo,
Ober slatko, se medveno,	I se vojske poglavari
Blažen koj se zadobi.	Z njim se dičit morejo.
Jutro, večer, v sako vuro	Zato, dragi krščeniki,
Koji se zazvalašo,	Ki s poslom poslujete
Tak na duši i na teli	S teškom trudom dobro čini
Pomoči spoznavajo.	Večno težakujete.
Al na gori, al na vodi,	Najprevično ime Ježuš
Al junaki v taboro,	Vu jutro da zovete
Ali koj po putu hodi	Blagoslovno i mirovno
Naj mu na pameti bo.	Posel svoj sprehodite.
Slatko ime Ježuševo	Kad nam dojde smrtna vura
Bude nam spomagalo	Pehara prežufkoga
Od žalosti i bludnosti	Nej da zove duša grešna
Bode naveselilo.	Slatko ime Ježuša.
To je ono lepo ime	Ime Ježuš i Marija
Koga kral'i služe se	Bode nam spomagala
A grešniki ogen prime	//S toga sveta vu raj, nebo,
Ki z grehom spokori se.	Bode nas prehađala.//

¹ RBT natuknica *ime*.

² RS natuknica *ime*.

Kazivala Jana KOŠA, Mlinarci, Zapisao Đuro FRANKOVIĆ

*slašega - slađega; ober (ger.) - uvijek; vura (ger.) - sat; ogen - oganj, vatra; ki - koji; sprehodit - obaviti; posel - posao; žufki - gorak; nej - nek; vu - u; prehadat - sprovesti, odvesti

Hrvati u gradišćankom Koljnofu u molitvici traže zaštitu i od *malog Jezušā*, a u jednoj drugoj navodi se ime *Jezušā* i njegove majke.

Molitva k malomu Jezušu

O, ljubljeni Spasitelj!
 Ti si iz ljubavi k nam siromašnim ljudem
 iz neba doli prišal i ubogo, malo ditešce nastal.
 Od serca Ti hvalim za ovu veliku ljubav
 i za vse istine i milošće
 ke si nam iz neba donesal.
 Sada se moremo stoper dobro i zaista veseliti.
 Ti si nam najmre nebo otvoril
 i va nebi nam dare pripravil
 ki su lipši i draži od vsih božićnih darov,
 pak i veselja prez boja i konca.
 O, dobro, milo Božje Ditašce,
 kako drago si Ti meni, i kako rado Te ja imam!
 Ja Te nigdar neću rasturobiti,
 nego svagdar nek veselje načinjat Tebi.
 Ja hoću pobožno, poslušno, čisto, ponizno
 i krotko dite svagdar biti i ostati.
 Pomozi mi da i svim ovom ovo obećanje,
 o milo, drago Božje Ditešce,
 Ti posletki Jezušek moj. Amen.

Kazivala Vilma KARLOVIĆ, Narda, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*ubog - siromah, siromašan, siromašak; od serca - iz srca; vse - sve; ke - koje; milošća - milost, pomilovanje;
 moremo - možemo; stoper - upravo, ravno; najmre - naime (?); prez - bez; turobit (se) - žalostiti se, tugovati;
 svagda(r) - neprekidno, neprestano, stalno, svagda, uvijek

Lipo, slatko ime Jezuševu

Lipo, slatko ime Jezuševu,
 Lipo slatko ime Marije,
 Ćemo se preporučiti Gospodinu Bogu,
 Blaženoj Divici Mariji,
 Svim Božjim svecom,
 Anđelom čuvarom,
 Krsnim patronom
 i Duhu Svetomu
 Da nam pamet i razum rasviti. Amen.

Kazivala Brigita GRUBIĆ, Koljnof, Zapisao Đuro FRANKOVIĆ

*rasviti - rasvijetliti, osvijetliti, obasjati

Pomurski Hrvati od *Jezuša* traže stalnu zaštitu i pomoć.

Dojdi, Jezuš, Ti k meni

Dojdi, Jezuš, Ti k meni	Ar nikomo drugomo,
I ostani vu meni.	Nego Tebi samomo
Ja sem Tvoja, Jezuš,	Preporučam dušu
Vu životu i po smerti.	Dragomo Jezušu.

Hodi, Jezuš, Ti k meni	Zato, o moj Jezušek,
I ostani pri meni.	Duše moje zaručnik
Duše moje radost,	Sad na zadnji vuri
Moga serca slatkost.	Ti mene odverni.

Ti si moje ufanje,	Kada z vusmi zazavljam
Jezuš, Sinek Marije.	I Tebi se predajem
Batrevej v nevoli,	Ti me ne ostavi
Dušice zveliči.	Nek me blagoslovi.

Vu sercu se veselim
Tebe, Jezuš, ja prosim:
Hodi, hodi, bodi moj,
Ja sem veren sluga Tvoj.

Kazivala Marija RODEK, Sumarton, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*dojdi(!) - dodil; batrevet (hung.) - hrabriti nekoga; bodi - budi; veren - vjeran; odvernut - odvrnuti; vusme - usta; zazavlat - prizivati koga, zvati koga

Podravski Hrvati također traže pomoć od *Jezuša*, koga nazivaju i Isusom.

Uzdisaji preko dana

Hvaljen budi, Jezuš,	Neka se u svemu svrši
O, prisveto ime Tvoje Gospodine,	I veke hvali
Isuse, evo počinjem raditi,	Najpravednija i najvišlja
Budi mi u pomoći	I najubednija volja Božja.
Sve na veću slavu Božju.	Isuse, blaga i ponizna srca
Hvala Ti, Bože, trud moj	Učini srce moje po srcu Svojemu.
Nek bude na Tvoju slavu.	Preslatki Isuse, ne budi mi sudac,
Blagoslovi posao koji se bude završio.	Nego Spasitelj.
Isuse moj, s Tobom ću križ nositi	Isuse, Sin Davidov
Da mogu s Tobom unići u nebo.	Smiluj mi se
Gospodine moj, i Bože moj,	I prosti mi greje moje.

Kazivala Ruža KOVAČEVIĆ, Martinci, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

Ljubim Te, o Bože moj

Ljubim Te, o Bože moj,
 Svega srca moga
 Jel si Ti svaki ljubavi dostojan
 I želim Te onako ljubiti kako Te
 Tvoji sveti anđeli u nebu ljube.
 Al ako nisem moguć onako ljubiti
 Buduć sam smrad, blato, jedno ništa,
 Zato Ti se svaj prikazujem.
 O Bože, na poklon ja ću Tebe dragovoljno primiti.
 Primi, Bože, ovu moju molitvicu
 U kojoj Ti Isukrsta, Sina Tvoga prikazujem
 Za oprostjenje greja,
 Za spasenje duše moje.
 O živi Isuse moj,
 Dojdi mi u dušu moju,
 Pohodi me, Isuse moj,
 Moje srce Tebe želi. Amen.

Kazivala Ruža KOVAČEVIĆ, Martinci, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*nisem - nisam; dojdj (!) - dodj!

O dragi moj Bože

O dragi moj Bože,	Što nam grije, prez Tebe nije.
Sve se s Tebom može	Što nam cvate, uspomena na Te.
Da od Tebe nema veće sreće,	Ko Te štuje, triput blago mu je.
Ni pokoja, di ni ruka Tvoja.	Ko Te slavi, taj se ne ostavi.
Ni prez Tvoje milosti, ni veselja,	Ko Te ljubi, taj se ne izgubi.
Prez Tvojeg spasenja.	Ko Te moli, raj mu je još doli. Amen.

Kazivao Đuro PETRINOVIĆ, Novo Selo, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*s tebom - s tobom; di - gdje; prez - bez; doli - dolje, dakle na zemlji

Bože, u pomoć nam priteci!

Bože, u pomoć nam priteci!
 Gospodine, pohitite nam pomoći!
 Proli Gospodin krv za okrutnoga bičovanja
 Kad mu je iz raskidana tila³ na sve strane
 Neprocenjenu tu krv prikazivana je vječnom Ocu.
 Za nakladu Tvoji' neustrpljivosti i naslada
 Zašto, dakle, ne popušćaš srdžbu iz svoje duše,
 Tad nastoj da ćeš ubuduće strpljivi biti u nevoljama,
 Prezivati sebe i mirno podnositi nanesene uvrede.

Kazivala Jaga VIROVAC, Novo Selo, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*proli - prolje; tilo - tijelo

³ »tilo« - pod utjecajem molitvenika tiskanih na ikavskom narječju - *opaska autora*.

Hrvati (Bošnjaci) u Baranji se u molitvama radi zaštite obraćaju k Bogu.

Misao prva mojega srca

Misao prva mojega srca	Milosti daj mi,
Tebi se diže, o Bože moj,	Prati i čuvaj ovaj me dan.
Čuvao me Ti si ove noći,	C'jelim životom
Budi danas pratilac moj.	I srcem čistim
Tebe ja slavim,	Tebi da dišem
Tebi se klanjam,	Kroz ovaj dan.
D'jete sam Tvoje,	Djevice Majko,
Ljubim Te ja.	Isusa dragog
Tebi se drago,	Majčica draga
Tebi milo,	Sviju nas,
Želim da duša	Očuvaj od svakoga zla nas,
Ničim niti zna.	I danas budi s nam.
Isuse mili,	Amen.

Kazivala Kata KLARIĆ, Semelj, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

Podravski Šokci (Hrvati) prije odlaska na spavanje kazuju i ove molitvice.

Moj Gospodine Isukrste

Moj Gospodine Isukrste,
 Prije nego što bi' na spavanje,
 Zaklopila oči svoje,
 Utičem se Tvom presvetom srcu
 Koje svoje milosti ne krije od mene.
 Hvalu Ti uzdajem za sva ona tlesna i duševna dobra
 Koji' si me danas dionikom učinio.
 Hvalu uzdajem za svakolika nada'nuća ljubavi Tvoje.
 Pače, i za istenome pošto one kaštige
 I križeve s kojima si moje srce k sebi pozivao.
 Ujedno se skrušno kajem
 I žalim što Tvoje pozivanje nisam se stidio,
 Nego sam grdnom nezahvalnošću toliko mlogo
 Gresima, mišlju, reči i činom.
 Gospodine, ako me sudit staneš,
 Ne mogu propasti prid Tobom,
 Nit imam drugog utočišća osim milosrđe
 Prisvetloga srca Tvoga,
 Koje pokornika ne odbacuje.
 O, primi mene, rasipnoga sina
 U naručaj očinske milostivosti Tvoje.
 Niti pusti propasti onoga
 Kog je božanstveno srce Tvoje toliko ljubilo.
 Prije nego što li u krevet bi' išao
 Promišljam, o Isuse,
 Kaki je grazovit krevet bio Tebi drvu-križa

Na kojem si umro
 Da meni život stećeš.
 Kakva li strašna bijaše rana kad Ti srce probodeše
 Da duša moja u njemu slatki pokoj nađe.
 Beskrajna ta ljubav koja je za mene toliko činila
 Nek nada mnom bdije i one noći,
 Pak ako bi ovo bilo zadnje večje života moga
 Oduzi dušu moju kroz ranu prisvetog srca Tvoga onomu,
 Gdi si Ti Tvojim virnikom svitlost vikovična. Amen.

Kazivala Janja VARGOVIĆ, Kašad, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*utičem se - obraćam se; kaštige - kazne; mlogo - mnogo; grazovit - grozan, užasan

Isuse moj, Tebi živim

Prisveta Majko,	U ljubav prisvetog srca Tvoga
Otkupitelja moga,	Poručujem sve žive i mrtve pravirne.
Virni moj anđele čuvaru,	Isuse moj, Tebi živim,
I svi sveti,	Isuse moj, Tebi umirem.
I svete božje,	Isuse moj,
Preporučujem se i za onu noć.	Živ i mrtav,
O, ljubazni odvitništvo,	Tvoj nek budem.
Moj Gospodine Isuse,	Amen.

Kazivala Janja VARGOVIĆ, Kašad, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*odvitništvo - odvjjetništvo

Hrvati (Raci) u Tukulji sačuvali su ovu molitvicu.

Svi Isusa molimo

Svi Isusa molimo	O, Marija pridraga,
I njemu se klanjamo.	Majko naša pribлага.
Da nam grihe oprosti,	Mi se Teb' utičemo
Sve od naše mladosti.	I Tebe pohodimo.
O, Isuse, primi li,	Da nas tužne pogledaš,
Blagoslov nam udili.	Da nam zdravlje svakom daš.
Ti nam budi svaku noć,	Faljen Isus s Marijom,
S Majkom dragom u pomoć.	Majkom Božjom Divicom.

Kazivao Timo KURAN, Tukulja, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*uticati se - obraćati se

Bunjevački Hrvati u Bačkoj također kazuju molitvice prije spavanja.

Bože moj

Bože moj,	Da mi budeš štit i lik,
Hvala na daru Tvom	O moj dobri Spasitelju,
Sav Te grli dite Tvoje	Budi sa mnom na uvik. Amen.
U svom srcu malenom	
Došo si na moju želju	

Kazivala Stana CINDRIĆ, Kačmar,
 Skupio Đuro FRANKOVIĆ

Gradišćanski kajkavski Hrvati u Umoku svoju su djecu učili i na ovu molitvicu.

Ja idem spat,
Boga zvat,
Naj ide z menom spat.

Kazivao Jandro JURANIĆ, Umok, Zapisao Đuro FRANKOVIĆ

*naj - neka

Bošnjački Hrvati u Semelju, nedaleko Pečuhu, kazuju ovu molitvicu:

Faljen Isus, Marijo i sveti Jožefe,
Budite mi u pomoći,
Danju i noći.
Kad budem sa sv'jeta poći
Dušu primite
I u nebu namirite. Amen.

Kazivala Mariška BOŠNJAK (PUPINA), Semelj, Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*Sveti Jožef (hung.) - sveti Josip; namiriti - namjestiti

Kod kajkavskih Hrvata u Izvaru (Vízvár) pored Drave u Županiji Šomođ, zapadno od Barča, zapisali smo ovu molitvicu:

Jezuš, Majka Marija i sveti Jožef,
sveta Jana i angel čuvar,
Čuvajte me i branite me od sakvoga zla.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*sveta Jana - sveta Ana

U obližnjem Boljevu (Bolhó) pak smo pribilježili ovu molitvicu:

Idemo spat,
Boga zvat,
I Mariju milovat.
Marija je Božja Mati,
Koja nam oče sakaj dobro dati.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*sakaj - svašta

Podravski Hrvati u Novom Selu, istočno od Barča, ovako se mole:

Ajmo spati,	Bog se diže iz nebesa,
Boga zvati,	Nebesa se otvaraše,
I Mariju milovati.	Anđeli se poklanjaše.
Marija je Božja Mati	O, anđeli Gabrijeli,
Koja Boga porodila	Vi ne dajte Suncu zajti,
I na noge postavila.	Jel je Sunce teško najti,

Za nom gorom previsokom
Di su kuće Pilatovi
I dvorovi Davidovi. Amen.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

SUNCE - ISUS U SUNCU

Oblici poštovanja Sunca kod slavenskih naroda nisu razvijeni ni izraziti te ova vjerovanja i običaji nemaju dublji korijen u slavenskoj narodnoj tradiciji. U nekim slavenskim izrazima prilikom obraćanja Suncu zapaža se utjecaj kršćanstva, koje je u borbi s mitratizmom usvojilo predstavu o Kristu-Suncu (Natalis invictus).

U svezi s time nameće se pitanje: u tradiciji Hrvata u Mađarskoj ima li predstava o Kristu-Suncu, ili, da li on ima i druga obilježja?

Za dokaz će nam poslužiti jedna molitvica iz baranjskog Kašada prema kojoj se raj nalazi u neposrednoj blizini Sunca, gdje boravi Isus Krist. On je, međutim, žarkiji, sjajniji i svjetliji od nebeskih tijela. Sunce je povezano i s nebeskim Jeruzalemom.

... Klekne Majka na desnicu nogu,
Ugledala Suncu visokomu,
Ugledala dvanaest apoštola
I med njima velika lipota,
Od Sunca žarkija,
Od Meseca sjanija,
Od zvizda svetlija,
Ugledala svog Sinka sliku i priliku...

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

U svezi s navodima iz molitvice valjalo bi dodati: Sunce se na ikonografskim predstavama pojavljuje s dvanaest zraka, ovdje je pak riječ o dvanaest apostola. Krist se poistovjećuje sa Suncem, a apostoli s njegovim zrakama. No Isus u kršćanskoj tradiciji znači čak i više, naime, sjajniji je od nebeskih tijela.

Motivi u narednoj molitvici iz pomurske Pustare (Molnári) nešto odudaraju od gore navedenih stihova: u blizini »sončenog suda« su dvanaest grobova i još jedan trinesti, koji je sam Kristov grob. Znači, besmrtno se Sunce svakog jutra diže i svake večeri silazi u carstvo umrlih; stoga ono može sa sobom povesti ljude i, zalazeći, može ih odvesti u smrt; ali, istodobno, može provesti duše kroz podzemlje i sutradanom ih, s danom, opet izvesti na svjetlost. Ono, dakle, ima dvojaku funkciju smrtonosnog psihopompa i inicijatičkog hijerofanta.⁴

Jednako tako Isus Krist je svojom smrću otkupio ljude od smrti i podario im vječni život.

Iz smrti vodiči duša (psihopompi) obično apostoli, anđeli, pijetao vode duše u raj, znači iz tame u svjetlost, u nebesko kraljevstvo, gdje Božji Sin vlada i kraljuje.

... Hote vi, stanite mi na mu desnu ruku,
Glednite se vi sončenomu sudu,

⁴ RS natuknica *Sunce*.

Tam glejte va dvanaest grobov,
 Trinaestevi bogoševa,
 Sina Jezušeka.
 »A moj sin Jezušek, de si ti bil?
 Denes trejti denek kak sem ja tebe ne vidla.«
 »Majka ma Marija,
 Ja sem tam bil de se blago deli.«
 »A moj sin Jezušek,
 Kaj su tebi podelili?«
 »Majka ma Marija,
 Meni su podelili sega širokoga svieta
 Ka' bum ž njim vladal i kral'oval.«
 Bog na se veke vekov. Amen.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

*glejte (!) - gledajte (!); bogoševa - božja; Jezušek - mali Isus, Isusak; denes - danas; trejti - treći; denek - danak; sem - sam; sega - svega

Isus se poistovjećuje i sa zlatnom jabukom, ustvari dovodi se u vezu sa Suncem i Mjesecom.

»... Oj, brezica, brezica,
 Što pod tobom žuti?
 Il' je Sunce,
 Il' Mesec,
 Il' je zlatna jabuka?!«
 »Nit je Sunce,
 Nit Mesec,
 Već je zlatna jabuka.«
 Tu Isusa uhvate
 U na križ ga raspete.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

Sunce je prema svjedočanstvu molitvice u središtu neba, iza gore previsoke, gdje su kuće, tj. palaća Pilatova i dvorovi Davidovi. No tu je riječ o duhovnom suncu koje se prikazuje nepomičnim u zenitu. Navedene kuće i dvorove mogli bismo smatrati tvrđavom sunca ili gradom sunca (Heliopolis). To je sjedište Isusa Krista, Sunce je njegov znamen, a dvanest zraka dvanaestorica su apostola: naziva se **Sol justitiae** (Sunce pravednosti) a i **Sol invicius** (Nepobjedivo sunce); *Isus nam se ukazuje poput Sunca koje znači pravednost*, to jest kao duhovno Sunce ili srce svijeta, odnosno, *Sunce istine*, što podsjeća na sunčev krug.⁵

POZDRAVNE FORMULE U KOJIM SE JAVLJA ISUS, ODNOSNO BOG

Hrvati u Mađarskoj prilikom susreta, jedan drugog pozdravljaju s *Hvaljen Isus*, a odgovor je *Amen na vek*. U Podravini uz ovo još se čuje: *Faljem Isus*, a otpozdrav glasi: *Amen na vek!* Ljudi

⁵ RS natuknica *Sunce*.

se na rastanku pozdrave: *Z Bogom*, a odgovor je *Sretno!* U podravskih Hrvata kazuje se uz to: *Z Bogom*, odnosno *Z Bogom ostanite!*, a odgovor je *Sretno!*⁶

Santovački Šokci u Bačkoj pozdravljaju se sa *Faljen Isus*, odgovor je *Navik faljen!*, odnosno *Amin uvik!* Na rastanku se pozdravi *S Bogom!* a otpozdravi *S Bogom!*⁷

Šokci u baranjskom Katolju jedan drugog pozdravljaju s *Faljen Is'!*, odgovor glasi *Uvijek faljen!* Otpozdrav je kod njih kao i u Santovu.⁸

Kod bunjevačkih Hrvata u bačvanskoj Gari pozdravlja se sa *Faljn!*, na što se odgovori *Faljen Isus!*, a može biti i *Vik faljen!*⁹

Primijećuje se da proširenje takve pozdravne formule poznate su kod srednjoeuropskih naroda, dakako u katoličkim zemljama, ali na zapadu i jugu Europe ne.¹⁰

U podravskom Lukovišću kada se jede prvo voće ili povrće kazuje se: *Kriš, Bože!*¹¹

Liturgijsko štovanje *svetog imena* počinje se širiti u srednjem vijeku, a u širenju su ne malu ulogu imali franjevci.¹²

FORMULE BOŽE, POMOZI! SVETI KRIŽ PREKRIŽI! BOG GA BLAGOSLOVI!

Naši Hrvati posvuda u ime Isusovo započinju dan, no u pripomoć zovu i Svetog Križa. Kada Podravci započinju neki posao, ili krenu na put, kazuju: *U ime božje!*, odnosno *Bože, pomози!*

Muškarci u Podravini kod svakog križa u selu i pred crkvom skidaju šešir pa se prekriže. Žene i djeca se isto prekriže.¹³

U Baćinu u Bačkoj prije sisanja žita se kazuje: *Pomoz, Bože, mlogo nek urodi!*¹⁴ Poslije obavljanja sjetve se kazuje: *Fala Bogu!*¹⁵ Prije početka žetve: *Bože, pomozite!* A kada prvu krstinu primijete, tada skinu šešir i prekriže se. Nekoć su i kleknuli i rekli: *O, Bože, pomozite! Tu je novi kruv!*¹⁶

U bačkanskom Santovu kod križa muškarci skinu šešir, dok se žene i djeca prekriže.¹⁷

Bunjevački vjernici u Čavolju, nedaleko Baje, pred križem i danas skidaju šešire, ženske se pak križaju.¹⁸

U podravskih Hrvata prije no što se reže kruh na nj se nožom nacrtava križ te se kaže *Sveti Križ prekriži!*¹⁹

U Baćinu kada se sječe kruh, na koji se nožom nacrtava križ te se ova radnja poprati riječima: *Križ, Bože!*

Kruh je tijelo Božje, a kada padne na zemlju valja ga podići i poljubiti.²⁰

Bunjevci, Raci, Šokci, podravski i zalski Hrvati kazuju da na zrnu žita vidi se Isus, odnosno Marija kako drži malog Isusa.

⁶ Osobne pribilješke.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ BÁLINT S. 1998., II., 135.

¹¹ Osobne pribilješke.

¹² Isto.

¹³ Osobne pribilješke.

¹⁴ FEHÉR Z. 1975:25., 107.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

¹⁸ MANDIĆ, M. 1990:202.

¹⁹ Osobne pribilješke.

²⁰ FEHÉR Z. 1975., 43.

U pomurskih Hrvata, kada kruh padne na zemlju, onda ga treba podići i poljubiti. Ako se načinja, tj. reže, treba ga prije nožem prekrižiti i reći: *Bog ga blagoslovi!*²¹

Bogu se obraćaju ratari u Pomurju u svim svojim poljodjelnim poslovima: od oranja, do žetve...

Na početku rada se je ovako molilo:

Bog, blagoslovi naše delo!
V ime Bože, bomo si kruha skrbeli.
Daj, Bog, zdravije, kaj bomo mogle fčinite.²²

*zdravije - zdravlje; bomo - budemo; fčinite - uraditi, učiniti

Na početku posla kazuje se: *Vu ime Božje! Bog pomogaj!*²³

Za vrijeme žetve obraća se žetvi i svetoj Tori: *Bog pomogaj! Sveta Tora, dej nam spora!*²⁴ Sveta Tora je vjerojatno zaštitnica ženskih radova koja se vezuje za utorak. Njoj su slična bića kod podravske Hrvata: *Utorčica* ili *Torčica*.²⁵

A na završetku posla pomurski Hrvati kazuju formulu: *Bog blagoslove, sveti križ prekriži naše delo!* Odnosno: *Fala Bogu, i to smo zgotovile!*²⁶

U Bačkoj, Banatu i okolici Segedina na dan »Sveto Ime Isusovo« (2. siječnja) bila je služinčad primljena u službu, dakako, u ime Božje, i uz njegov blagoslov.²⁷

FORMULE U SVEZI S BOGOM I NOVOROĐENČETOM

Valja istaći da se djeca u naših Hrvata smatraju božjim darom.

Naročito su se radovali muškom djetetu, naravno zbog socijalnih razloga.

U Vršendi se kazuje: *Dite je Bog dao, triba ga primit.* No čuje se i ovo: *Bog je dao sve!*²⁸

Dijete treba krstiti što prije, dva-tri dana nakon njegova rođenja.

Djeca su se odgajala u kršćanskom duhu. Još od malih nogu naučili su razne molitvice koje se obično kazivali prije spavanja.

Protiv nečistih sila tražili su zaštitu od Boga, Isusa, Gospe, svetaca, anđela i sl.

Bog je darovatelj sreće i zdravlja, on, naime, prema shvaćanju podravske Hrvata dijeli sreću i zdravlje novorođenčetu:

Kad bi bila žena u kimpetu, kad bi iz kimpeta išli drugam to so kazali da: »U crkvu nek ga nose«, prvi put. Onda kad bi iz crkve došli, onda drugi put: »U svadbu nek ga nose«. Onda, kaže, već more se kad je nekaki zakop. Al ni da prvi put dete odneso na zakop, jel šta li, onda uvek bu žalosno. U crkvu prvo, nek bude sretno, nek dragi Bog mu da sreću i zdravlje! A drugi put zato nek ga odneso di je u svadbi tako veselje, nek bu uvek u veselju. A treći put mora odnest di mr-

²¹ BALAŽIN, E. 1998:67.

²² Isto, 66.

²³ VRKIĆ, J. 9995:442.

²⁴ BALAŽIN, E. 1998:67.

²⁵ FRANKOVIĆ, Đ. 1990:163-164.

²⁶ BALAŽIN, E. 1998:66.

²⁷ BÁLINT S. II., 1998:143.

²⁸ BALATINAC, M. (rukopis).

tvac, u trećoj, čak nek bude u žalosti. Prvi put nije slobod na tako odnest di je žalost, onda bu dete na celi žitak žalosno!²⁹

*u kimpetu - babinje; more - može; žitak - život

U niže navedenoj predaji iz Novog Sela (Tótújfalú) u Podravini ima niz zanimljivih pojedinsti o raznim mitskim bićima koja mogu nauditi novorođenčetu. Da bismo mogli razumijeti predaju valja objasniti i neke pojmove, ponajprije pojam *podvršća*. *Podvršće* je zamijenjeno dijete koje uvijek ostaje malo, samo mu glava raste. U nekim krajevima, gdje obitavaju Hrvati poznato je pod nazivom *podmeče*, *podmeč* i sl.

Podvršće to kažo da to vedi, te vile uzmo od mame dete kad mama u kimpetu... Da uzme dete i odneso, premene...

Al kak sam ležala, tak sam glednola gore... Nekake ruke ufatile mojeg dečoka i nosile gore! Tako k tavanicama. A ja, znaš, brže-bolje se skopeljam i đipim, i zgrabim mojeg dečoka kak je bil u povoljcu, tak sam ga zgrabila i cuknula od otiju ruk... I onda... još jedanput je to... te ruke... sam baš ruke sam vidla... još jedanput...

... I onda ja mojeg dečoka zgrabila i natrag sam sela i sam ga k sebi srcu pretisnola... »O, Bože, pomozite mi! Ne dajte mi moje dete odnest od mene!«...»³⁰

*vedi - mitska bića; dečok - dječak; đipit - skočiti; pretisnit - pritisnuti

FORMULE U SVEZI SA SVATOVIMA U KOJIMA SE U POMOĆ PRIZIVLJE BOG, ISUS, BLAŽENA DJEVICA MARIJA I JUDSKA GOSPA

Hrvati u Mađarskoj u svatove svoju rodbinu, prijatelje, susjede i sl. pozivaju u ime Boga, Isusa i Blažene Djevice Marije.

U podravskim selima prije svatova *novoj mladi* (mladenki), uvijek su bez para njezine drugarice pripremile (*šile*, *navijale*) vijenac, pri tome su pjevale pjesmu:

*Pomozi, Bože, i Gospa,
I ovaj venac zeleni...³¹*

Dakako, i u svatovima *venčani kum* je podigao čašu, zatražio blagoslov:

- Prosim od Gospodina Boga, oca i majke Marije i od sviju sveti i svetici božji', od jape i od majke, od starog jape i stare majke, od krsnog jape i krsne majke, od sestri i od braće, i od sviju dalešnji' i bližnji' rodov.³²

*sveti - sveci; japa (hung.) - otac

Mladoženjina (ženikova) majka s ovim riječima je dočekala na pragu kuće mladi bračni par, podigavši čašu vina:

- Draga deco! Željim vam od dragog Boga sreću, zdravlje i mira. Nek da Bog, dok budete živi, da ste uvek u jedinstvu i miru!³³

U Potonji majka im se ovim riječima obraća:

²⁹ FRANKOVIĆ, Đ. 1990:31-32.

³⁰ Isto, 30-31.

³¹ Osobne pribilješke; BEGOVAC, R. 1994:25.

³² BEGOVAC, R. 1994:31.

³³ Isto, 35.

- *Faljen Isus i Marija! Prosit ću vam blagoslova od Boga i blažene divice Marije. Da vam svakud žito rodi i sreća plodi, da vam bude život sretan i blagoslovan!*³⁴

Prije svatova održava se prosidba i prstenovanje. U Kozaru, nedaleko Pečuha, u pretprošlom stoljeću ovako se opisuje običaj: »... u prosidbu bi išli s jeseni i poslije Uskrsa. Ili ide momkov otac pa povede koga od muškoga roda ili koga od komšija; ili ide mati pa povede koju od ženskoga roda, ili koju susjedu. Nema li momak ni oca ni majke, onda ide najbliži rod. Kad stignu u djevojački dom pozdrave ukućane:

- *Hvaljen Isus, dobar večer!* - i tu zađu u razgovor pa raspredaju o svačemu dok ne rekne momkov otac:

- *Znate li vi šta smo došli? Ako je od Boga odsudito, hoćete li dati vaše za naše?*

Onda djevojački otac odgovori:

- *E, dodite sutra dok se zdogovorimo hoće li moći.*

Ako neće dati odmah će reći:

- *Ove godine ne damo jer ne može izaći - tj. nismo još spremni svim i svačim što svatovima treba.* Sad se digne momkov otac pa rekne:

- *S Bogom, laku noć!* - a domari prihvate:

- *Sretno, Bože daj!* - pa ih mrvu isprate.³⁵

»Na dan vjenčanja skupe se svatovi u domu mladoženje i nadesivši se svi, dadnu otac i majka sinu blagoslov. Sad krenu... Kad stignu pred kuću dočekaju ih djevojački gosti:

- *Hvaljen Isus, želimo dobar dan. Jeste li željni gostiju?...*

U Kozaru se skupe u utorak u momkovoju kući i tu ih na stolu dočeka vino i rakija te piju dok vojvoda ne rekne da je vrijeme poći po djevojku. Sad se digne momkov otac pa nalivši čašu vina ovako pita:

- *Sinko, šta želiš od mene, od Boga i B. D. M.? - a on odgovori:*

- *Od vas, od Boga i B. D. M. želim blagoslov.*

Sad ga otac blagoslovi:

- *Rodilo i plodilo, kudgod se maknio i okrenio. Naranio i mrava i crva!*³⁶

... u Kozaru... i Pečuhu dočekuju mladu u momkovom domu.

Svatovi se poredaju u dvije struke i propuste mladu do kućnjeg praga gdje ju svekar dočeka; u Kozaru svekrva ju po prostrtu platnu uvede u hodaju. Ona ga ovako pozdravi:

- *Hvaljen Isus ili Dobar dan! Hoćete li te me primiti pod svoje krilo i za svoje dite?*

Svekar odgovori:

- *Hoću, sinko, dragovoljno. Slagali se ko kruh i sol!* - i nato joj turi pod svako pazuhu po kruh, a u ruke joj dadne dvije bukare vina pa ju uvede u hodaju te obišavši jednoč stol metne vino i kruh na svaki ugao stola i onda sjedne a domari joj metnu u krilo muško dijete: Kozarčani zovu »nakoljenče.«³⁷

U podravskih šokačkih Hrvata »čavo« s ovim riječima poziva u svatove:

- *Faljen Isus i Marija, evo poklon i pozdrav od Gospodina Boga i Blažene Divice Marije, poslali su me da dođete u svatove!*³⁸

U bošnjačkih Hrvata:

³⁴ Isto.

³⁵ TORDINAC, N. 1986:33.

³⁶ Isto, 37.

³⁷ Isto, 38.

³⁸ SÁROSÁ CZ Gy. 1967:112.

- *Faljen budi Isus, poslala me kuća domaćina da dodete na čašu rakije i na čašu vina u ime Ive i Marije u veselje!*³⁹

U drugim šokačkim naseljima u Baranji:

- *U ime Boga i Blažene Djevice Marije i od mojeg šogora vas pozivam u svatove i na veselje!*⁴⁰

U Mohaču:

- *Faljen budi Isus, evo poklon i pozdrav od Boga i od Blažene Djevice Marije i od M. M. da dodete u svatove!*⁴¹

Bagoslov se traži i dijeli u ime Boga i Blažene Djevice Marije. U Vršendi kada se svatovima pođe po »mladu« u djevojačku kuću, kum nalije iz boce vina u čašu i od mladenke pita od koga traži blagoslov. Ona odgovori:

- *Od Boga i Blažene Djevice Marije i (od) vas svi' stariji!*⁴²

U šokačkim naseljima u Baranji blagoslov mladima dijeli kum i kuma, uz upit:

- *Kumiću, kumice, od koga želite blagoslov?*

Odgovor glasi:

- *Od Blažene Djevice Marije i od vas sviju stari'!*⁴³

U Mohaču kum i kuma isto pita, ali odgovor ovako glasi:

- *Od Judske Gospe i Blažene Djevice Marije!*

Ovdje mladenci kada iz čaše ispiju vina ono što ostaje na dnu time poliju svatove te kum i kuma dijele blagoslov, kazujući:

- *Koliko kapi, toliko dice!*⁴⁴

U bošnjačkim mjestima kum u *mladoženjenoj* (ženikovoj) kući pita svog kumčeta:

- *Kumiću, šta tražiš od Boga i od Djevice Blažene Marije?*

Odgovor glasi:

- *Božji blagoslov!*

U Mohaču kum i kuma isto pita, ali odgovor ovako glasi:

- *Od Judske Gospe i Blažene Djevice Marije!*

Ovdje mladenci kada ispiju vino, ono što ostane na dnu čaše time poliju svatove te kum i kuma dijeleći blagoslov kazuju:

- *Koliko kapi, toliko dice!*

Pitanje i odgovor se triput ponavlja te kum na završnici kaže:

- *Bože daj, ti kud se mako i krenuo cvalo i rodilo!*

Odnosno, kuma kazuje svojoj kumici tj. nevjesti:

- *Kud god se makla i krenula, za tobom rodilo i plodilo. Neka ti Bog da u cijelom životu dobro zdravlje i sreću!*⁴⁵

Isto se ponavlja i u mladenkinom domu, međutim, kum zadnju rečenicu ovako kazuje:

- *Bože daj ti kud se makla i krenula, cvalo i rodilo i ugodila crvu i mravu!*⁴⁶

Kada se s vjenčanja vraćaju u kuću mladoženje tada mlada stigavši na prag pozdravlja svog svekra i svekrvu:

³⁹ Isto, 112.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Isto.

⁴² BALATINAC, M. (rukopis).

⁴³ SAROSÁ CZ Gy. 1967:116.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.; MATUŠEK, L. 1994:72.

⁴⁶ SAROSÁ CZ Gy. 1967:116.

- *Faljen budi, Isus i Marija, evo ja i sva sreća!*

Kada se mladi bračni par u pratnji svatova s vjenčanja vraća u mladoženjinu kuću, tada *mlada* (mladenka) na pragu pozdravi svoju svekrvu i svekra:

- *Faljen budi Isus i Marija, evo i ja sva sreća!*

U bošnjačkim naseljima mladenka mladoženjine roditelje i kumove pozdravlja s ovim riječima:

- *Dobro večer, mamo i apo! Evo ja i sva sreća sa mnom.*

Odgovor glasi:

- *Daj, Bože, da tako bude!*⁴⁷

U Čikeriji, u Bačkoj, kada se mlada prosi, među proscima i djevojkinim roditeljima odvija se ovaj dijalog:

- *Faljen Isus!*

- *Amen uvik.*

- *E ste radi gostima?*

- *Dobrima uvik.*

- *Mi očemo dobro, samo ako vi na to pristanete.*⁴⁸

U Sentivanu kada *diver* (djever) uvede *snašu* (mladenku) unutra, reče joj:

- *Faljen Isus, kume, i stari svate!*

- *Šta želite od nas?*⁴⁹

U blizini Budimpešte u Andzabegu (Érd) blagoslov se daje u nevjestinoj kući pred odlazak k mladoženji. Mladenci (*snaša i đuvegija*) stanu pred roditelje, a između njih je stajao kum, koji u ime roditelja pita prvo mladoženju:

- *Što želiš od mene?*

Đuvegija odgovara:

- *Od Boga zdravlje, od vas blagoslov.*

Isto pitanje se uputi *snaši*, i njezin odgovor je isti. Nude ih vinom.⁵⁰

U pomurskom Serdahelu (Tótszerdahely) od oca, majke, braće, sestara *saterešina* (starješina, stari svat) ovako oprašta *mladoženju* (ženika):

- *Falen bude Jezoš Kristoš! Draga moja rodbina vezda skupa spravljena. Ve vas prosim za malo postrpljenje i očem vam reči par reči mesto ovoga našega mladenca.*

Japak moj lubleni i mamica rođeni, fnogo pot ste vi mene otpravlale s vaše poštene hiže, pole, gore, k boži službi vu Sveto Mater Cirkvu. Ali ovak nigdar, kak denek denešnji. Denes bom ja pu-toval vu Sveto Mater Cirkvu, čez pet svete štenge pred sveti oltarski šekrement. Tam bom ja polo-žel svoje tri prste na samoga Sina Jezoša Kristoša rassetoga tela. Tam bom ja zadobil hižnoga zakona i sebi para.

Draga moja rodbina, ve vam i z imena očem povedati kaj koje su te pet svete štenge.

Prvo je sam Bog otec nebeski, koj nas je stvorel i dal da ga dičimo i falimo. A drugo je Sin Jezoš Kristoš, koj nas je otkupel svojom velikom mukom na svetem krstu. Štrta je prečista Blaže-na Devica Marija, ka deli junakom cimere i divojkam vence. A peti je se dvor nebeski. Dej nam Gospodin Bog kak denes tak i zutra da se tak lepo zijemo, kaj bomo mi mogli jen drugoga z joči-ma videti i Oca Boga faliti, dičiti.

⁴⁷ Isto. 118.; MATUŠEK, L. 1994:72-73.

⁴⁸ ĐUKIĆ, G. (rukopis).

⁴⁹ VIDA KOVIĆ, A. (rukopis).

⁵⁰ ČERNELIĆ, M. 2000:81.; SZILÁGY J. (b. g.):53.

*Draga moja rodbina, ve, da vas jako lepo prosim od najmenšega do najvećšega, pomirite i meni na denek denešnji dara Duha Svetoga sebi zazvati kaj bodem ja mogel s čistem srcem vu Svetu Mater Cirkvu stupiti i tam sebi para zadobiti. Kaj budem ja mogel s nom ovoga sveta tak živeti kaj bom pred svem svetom fale i dike vreden, a pred Ocom Bogom dušno zveličenje. Falen bodi Jezoš Kristoš!*⁵¹

Ista se formula kazuje i u mladenkinoj kući.

Za vrijeme svatovskog objeda ili večere *starešina* glasno prosi Boga:

*- Vezda pak sveti Križ Kristošev i sveti Janoš balogoslovi, naj nam prekriže i blagoslovi ovoga našega piliša i jeliša kag ga bumo mi denek denešni si skupa potrošili. Vezda pak prosim gospodu mužiku da zaigraju na ovu molitvu. Vu ime Oca, Sina, Duha Svetoga. Amen.*⁵²

U polnoći *mladu* (mladenku) oprašta *starešina* (starješina) od njezinih roditelja, rodbine i doma jer je došlo vrijeme da ona mora poći u tuđu kuću.

*- Falen bodi Jezoš Kristoš! Draga moja rodbina vezda vas prosem malo strpljenje. Japek moje lubleni i mamica rodeni, hote mi sim na jen par rečke. Japek moje lubleni i mamica rodeni, sonce je zašlo i vurica je došla da saka ptica ide na svoje gnezdo. A ja pak tožno na tuđu lucko nepoznato. Japek moje lubleni i mamica rodeni, vezda vam jako lepo zafalujem vaše velike trude i vašu veliko dobrotu i radost koju ste si z menom činile od moje male mladosti do denešnjega dena. Ako vam ja ne mrem naplatiti naj vam otplati sam Otec Bog nebeski svojom božom milošćom. A vezda pak si pozovem svoje povolne krstne kume i fermanske da nim jako lepo zafalem nive trude i brige i se velike dare s kema ste vi mene darivale od moje male mladosti do deneka denešnjega. Ako vam ja ne mrem naplatiti naj vam naplati gospodin Bog z jenem lepem darom. Ve pak si zovem svoje brate i sestrice, stare mamo, stare japo koje so me pazile dok sem bila mala. Ako sem nis zbantrala, nek mi oprostite i nek paze na nji Sveta Marija da bodo išče dogo živele na ovom sveto. Brate i sestrice pak prosem nek bodo dobre japeko, mamice, stare jape i stare mame, nek je posluno i poštuju. Ve pak si zovem sfoje povolne sosedu, sosedičke, svoje povolne pajdaše, pajdašice skema sem od moje male mladoste se pajdašila, ako sem se vu tom svetu ja kojemo al koje zamerila, oprostite mi, ja vam sem skupa opraštam. Ve pak vam dej Bog sem skupa lepo lefko nočko, ja moram ite v drugo hižo.*⁵³

Kada se kazuje oprostajni govor nazočni plaču, naročito roditelji »nariču« te svatovska povorka krene u *mladoženjinu* (ženikovu) kuću. Svirači sviraju i pjevaju se pjesme. Kad stignu, tamo ih čekaju, *starešina* koji moli roditelje ženika da mladenku prime u svoj dom.

*- Falen bode Jezoš Kristoš! Draga moja rodbina sa skupa sravljena. Japek moje lubleni i mamica rodeni, fnogo pot ste vi mene otpravlale v pole i gore i boži službe vu sveto Cirkvu. Ja sem vu sveti Mater Cirkvu največpot sam išel i sam došel. Denek denešnje sem vu svetu Cirkvu sam dišel, tam sem položil svoje tri prste na samoga sina Jezoša Kristoša respektog tela. Tam sem ja dobil hižnoga zakona i sebi para. Japek moje lubleni i mamica rodeni, ve pak vas jako lepo prosim, primite vi ovoga mojega para i zaprite si njo tak vu svoje srce kak i mene. Kaj bomo mi mogle jen drugoga lubiti i z jočima videti i Oca Boga faliti i dičiti. Ona bo vam jako dobra, bojte i vi njoj. Nek nam da gospodin Bog dušno zveličenje zadobiti. Falen bode Jezoš Kristoš.*⁵⁴

⁵¹ ČERČIĆ, M. (rukopis).

⁵² Isto.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

FORMULE U SVEZI BOGOM RADI ZAŠTITE OD NEČISTIH SILA

U predajama podravske Hrvata protiv umrlih, nečistih duša kazuju se određene formule u kojima se navodi ime Boga, dakako, radi zaštite, primjerice:

- *Ako su otkud, ako si ko, idi s milem Bogom, nek ti je dragi Bog u pomoći!*⁵⁵

Kršćanski svetonazor je duboko ugrađen u svijest i tradiciju podravskog čovjeka, dakle, Bog i sveci u slučaju, kada čovjek bude u nevolji valja od njih tražiti zaštitu.

No između umrle duše i živih ovaj se dijalog odvija:

- *Koga ljubiš?* - pitajo.

- *Ja Boga dragoga ljubim i Majku Mariju. A ti?*

- *Ja to radim što ti kažeš.*

- *Onda i ja ću Boga ljubiti.*

*Tako so negda žene kazale.*⁵⁶

1. *Kod Matišini, kod mojeg tetka, njegov japa kad umro... tetak dolazio tako nama uvek... z japom se pripovedo, begenevo dojt k nama, smo bili rodi. Onda kad njegov japa umro, onda on pripovedo:*

2. - *Znaš - kaže - šurjak, nešto dojde onda kad zdele ima po stolu! Onda to nešto ko cucak liže, to se ruši, to se čuje. I to mi - kaže - ne sme nitko ništ!*

*Treba kazat: »Svaka duša Boga slavi!«*⁵⁷

**japa (mađ.) - otac; begenet (tur.) - voljeti; rodi - rodovi; cucak - pas*

Bog sudi dušama na nebu, na božjem sudu.

*Koja duša pobožna, tu anđel čeka - stari so kazali - i vodi gore, na sud božji. A koja je duša grešna, tu u vodi vrag čeka! Anđel on plače, a vrag se smeje i pleše, vesel što on nju dobil, i on nju nosi u vikovičnu vatru, nek se pati.. A anđel koju odnese, taj odnese u pristolje božje, tam uživa veselje i mira - tak so kazali stari.*⁵⁸

IME SVETACA U PUČKOJ MEDICINI

U Baćinu, ako netko ima *guku* (neka vrsta čvorova), tada se triput u obliku križa nagrizne čvor i tri puta se kazuje:

- *Križ, Bože!*⁵⁹

Odnosno, tada se iza uha djetetova nacrtat križ i kazuje:

- *Križ Bože i Marija, Otac i Sin i Duh sveti!*⁶⁰

Ako netko ima *ječmenac* u Baćinu treba primaknuti tri zrna ječma te ih iglom ubosti i baciti u bunar iz kojega još bolesna osoba nije pila vode. Leđima se stoji prema bunaru i tri zrna se baci u nj te se kazuje:

- *Križ, Bože!*

No kazuje se i ovo:

- *Kad ja ječma kosim, / Nek proajde moj ječmenac!*

⁵⁵ FRANKOVIĆ, Đ. 1990:18.

⁵⁶ Isto, 20-21.

⁵⁷ Isto, 28.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ FEHÉR Z. 1975:146.

⁶⁰ FEHÉR Z. 1975:132.

Odnosno:

- *Kad ovaj ječam ponikne, / Onda nek ne povarne ječmenac!*⁶¹

U Santovu *kad komugod boli zub onda kažu ugančina i nožem ubodu taj obraz na koje strane boli zub. To tako triput ubodu... Nisu išli kod doktora ko danas, već su moljili. Komu boli zub taj sidne na stolac, jel na šamliku, a ko će moljit taj klekne prid njeg. Uzme nož, prikrsti se divaneći: **U ime Oca i Sina i svetoga Duha. Amen.** Pa nožem oko lica kruži sa live strane prema desne. I to tako tri puta. Dok okreće nož oko lica dotle molji:*

Biž pogana zgravče,
Ide krvavi čovek,
Nosi glogov kolac u ruki,
Nek ti bude lagano perje paunovo.

Kad su jedanput izmoljili onda triba nož pritisnit uz lice tamo di boli zub. Dok se ne izmolji ta molitva dotle nije slobodno uzet zraka. Kad će počet moljit onda uzmu zraka što više možu, al dok ne izmolju skoro već i nema lufta. Onda već vrlo tiho molju.

*prid - pred; moljiti - moliti; divaniti (tur.) - govoriti; luft (njem.) - zrak

Ako nekome nešto padne u oko u podravskih Hrvata se kazuje:

- *Trus vun, Majka Marija unuter!* - te se gornji očni kapak povuče na donji i odstrani se trus.

*vun - van; unuter - unutra

KORIŠTENA LITERATURA

BALATINAC, Marijana

b.g *Pregled povijesti i života vršendskih šokačkih Hrvata i običaji koji se vezuju za prekretnice života.* Diplomski rad na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Sveučilišta u Pečuhu (rukopis, 1993.).

BALAŽIN, Erika

1998 *Preporučene i zabranjene radnje u tradicionalnoj kulturi zaladskih Hrvata.* Etnografija Hrvata u Mađarskoj (EHuM), broj 5.

BÁLINT Sándor

1998 *Ünnepi Kalendárium,* u tri sveska, Mandala Kiadó

BEGOVAC, Ruža

1994 *Svadbeni običaji Hrvata u Podravini,* EHuM, broj 1., Budapest

BUZSÁKI Istvánné

1998 *Ötszáz év öröksége Buzsáki népszokások* (Uredio Lajos Király). Buzsák Község Önkormányzata

ČERNELIĆ, Milana

2000 *Kolač/kruh u obredu prstenovanja i blagoslova mladenaca u Bunjevaca iz okolice Budimpešte,* EHuM, broj 7. Budapest

EPERJESSY Ernő

1975 *Verovanja i običaji u vezi sa Barbarinim danom.* Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj (EjSuM), broj 1., Budapest

1998 *Ispitivanje međusobnih utjecaja u pučkom praznovjerju jednog mađarsko-hrvatskog naselja.* EHuM, broj 5.

2000 *Legradaska crkva sv. Mihalja* Hrvatski kalendar, Budimpešta

FEHÉR Zoltán

⁶¹ FEHÉR Z. 1975:138.

- 1975 *Bátya néphite*. Folklor archívum, broj 3., MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest
- FRANKOVIĆ, Đuro
- 1990 *Mitska bića u podravskih Hrvata*, EjSuM, broj 9., Budapest
- ĐUKIĆ, Gabriela
- b. g. *Szerb és horvát népszokások magyarországi hagyományainak leírása és feldolgozása* (Diplomski rad na Visokoj školi za odgajatelje u Kecskemétu, rukopis)
- HORVAT, Edita
- b.g. *Običaji kod Gradišćanskih Hrvata u Željeznoj županiji*. Diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik VNŠ u Pečuhu (rukopis, 1988.)
- HORVÁTH Iván
- 1977 *Praznični običaji i narodna vjerovanja čakavskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj*. EjSuM, broj 2., Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta
- 1982 *Narodna meteorologija*. Etnografija Južnih Slavena, broj 4.
- JANKOVICS Erika
- b.g. *Horvátkimlei népszokások*. Diplomski rad na Visokoj školi za odgajateljice u Kečkemetu (rukopis)
- KIRÁLY Lajos
- 1995 *A kalendáriumi jeles népszokásai Somogyban*. Kaposvár
- KURELAC, Fran
- 1971 *Jačke...* Zagreb
- MANDIĆ, Mišo
- 1984 *Iz osamstoljetne kronike Čavolja*. Budimpešta
- 1997 *Običaji i vjerovanja vezani za zimu u bunjevačkih Hrvata u Čavolju*. EHuM, broj 2., Pečuh
- MATUŠEK, Ladislav
- 1994 *Raspjevani Hrvati Narodne pjesme i plesovi bosanskih Hrvata u okolici Pečuha*, Biblioteka Dunav Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Rječnik biblijske teologije** (Uredili Xavier Léon-Dufour i Jean Duplacy, Augustin George, Pierre Grelot, Jacques Guillet, Marc-Francois Lacan), Zagreb 1988.
- Rječnik simbola** (J. Chevalier - A. Gheerbrant; Uredio Branimir Donat), Nakladni zavod MH Zagreb 1987.
- SZILÁGYI József
- b. g. *A tököli rácok története és népszokásai*
- SAROSÁ CZ György
- 1967 *Baranyai délszláv népszokások I, Karácsonyi és lakodalmi szokások a sokácoknál és bosnyákoknál*, Különnyomat a Janus Pannonius Múzeum 1967. évi Évkönyvéből
- TORDINAC, Nikola
- 1986 *Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripovijetke iz Pečuha i okolice*. (Uredili Đuro Franković i Đuro Šarošac) Tankönyvkiadó, Budimpešta
- VIDAKOVIĆ, Antun
- b. g. *Narodni običaji bunjevačkog stanovništva sela Gornji Sentivan*, (Diplomski rad na Odsjeku Sveučilišta u Pečuhu, rukopis)
- VRKIĆ, Jozo
- 1995 *Vražja družba hrvatske predaje o vilama, vješticama, vrazima i drugim nadnaravnim bićima*. Glagol, Zagreb

SUMMARY

NAME OF JESUS is, according to another liturgy tradition, a week between the New Year's Eve and the feast day of Epiphany. Roman Catholic Croats in Hungary, together with Hungarians, just as Croats in Croatia, in everyday greeting use *Praised be Jesus! Praised forever!* Expressed in various forms, in many dialectal variants of this archaic expression, well-spread throughout catholic Central Europe, but not so much in western countries, or southern Europe. The name of Jesus is in use by Croats in Hungary from the old times, naturally in all occasions- when they seek His help, as each day begins with calling on to Him; no going to sleep without calling Him, especially children with their little prayers; sitting at a table, having a meal does not start before His name is mentioned; the bread, the first fruit or vegetable is not touched unless His blessed name is invoked; no ceremony or a ritual is practiced, without Him- baptism, wedding or funeral does not commence until the name of Jesus Christ is called upon and His blessing and help asked; anything that leads to happiness is impossible without Him. A number of Croatian folk prayers keep various layers of the heritage from our rich Christian tradition. Even the folk healing invokes the help of Jesus.